

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Denis Pavlov

TARTUMAA RIIGIKAITSEÕPETAJATE ARVAMUSED RIIGIKAITSEÕPETUSEST
LAIAPINDSE RIIGIKAITSE EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kõrgkoolipedagoogika kaasprofessor Mari Karm

Tartu 2025

Kokkuvõte

Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused riigikaitseõpetusest laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused riigikaitseõpetusest ning praktilise õppe olulisusest laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel. Alates 2023. aastast on koolides kohustuslik riigikaitseõpetuse teoreetiline osa, kuid praktiline õpe on jäänud vabatahtlikuks. Riigikaitseõpetuse teoreetilise õppe ja praktika sidusust ei ole varasemalt uuritud.

Uurimistöös rakendati kvalitatiivset uurimismeetodit, mille raames analüüsiti riigikaitseõpetuse seoseid laiapindse riigikaitse eesmärkidega õpetajate arvamustes. Andmed koguti poolstruktureeritud intervjuu meetodil ja analüüsiti kasutades induktiivset sisuanalüüsi.

Tulemused näitasid, et õpetajad peavad praktilist õpet teooriast olulisemaks õpitu kinnistamisel. Õppeaine sisu peeti liialt militaarseks. Peamise probleemina toodi esile tsentraalsete juhiste puudumine, mis põhjustab õpetamise ebahühtlast taset. Tunti vajadust kogemuste vahetamise ja praktiliste tegevuste mitmekesistamise järele.

Võtmesõnad: laiapindne riigikaitse, riigikaitseõpetus, praktiline õpe

Abstract

The opinions of the teachers of Tartu County on national defence education in achieving the goals of comprehensive national defence

The aim of the bachelor's thesis was to explore the opinions of national defence teachers in Tartu County regarding national defence education and the importance of practical training in achieving the objectives of comprehensive national defence. Since 2023, theoretical learning has been mandatory in schools, while practical training remains optional.

The relationship between national defence education and comprehensive national defence was examined through teachers' perspectives using qualitative methodology involving semi-structured interviews and inductive content analysis.

Results indicated that teachers valued practical training over theory. The subject was seen as overly militaristic and lacking centralized guidance, leading to inconsistent teaching quality. Teachers expressed a need for experience-sharing and more diverse practical activities to enhance learning outcomes.

Keywords: comprehensive national defence, national defence education, practical training

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Laiapindse riigikaitse käsitus Eestis	5
Gümnaasiumi riikliku õppekava roll õpilaste üldiste pädevuste kujundamisel ning selle seosed riigikaitseõpetuse ainekavaga	6
Õpetaja roll õppeaine arendamisel ja riiklike eesmärkide saavutamisel	7
Riigikaitseõpetuse areng taasiseseisvunud Eestis.....	7
Riigikaitseõpetuse ainekava rakendamine Eestis ja näited teistest Euroopa riikidest.....	8
Praktilise osa roll riigikaitseõpetuses	9
Valim	11
Andmete kogumine	11
Andmete analüüs	12
Tulemused	13
Riigikaitseõpetajate arvamus riigikaitseõpetuse olulisusest laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel.....	14
Õpetajate arusaamad laiapindse riigikaitse olulisusest.....	14
Muudatused riigikaitseõpetuses.....	14
Õppetöö korraldus riigikaitseõpetuses.....	15
Praktika olulisus riigikaitseõpetuses.....	16
Õppetöö läbiviimine praktikas.....	16
Teoreetilise õppe ja praktika seos.....	17
Riigikaitseõpetuse arendamine	18
Arutelu.....	19
Uurimistöö piirangud, selle praktiline väärtus ja edasised uurimisvõimalused	22
Tänuõnad	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisad	26
Lisa 1. Väljavõtte uurija päevikust	
Lisa 2. Intervjuu kava	
Lisa 3. Kodeerimise näide (QCAmap)	
Lisa 4. Koodipuu	

Sissejuhatus

Riigikaitseõpetus on valitud bakalaureusetöö teemaks, sest Venemaa sõjaline agressioon Ukrainasse 24. veebruaril 2022 on toonud laiapindse riigikaitse ja riigikaitseõpetuse fookusesse (Riigikogu Toimetised, 2022). Sõjalised konfliktid Ukrainas ja Lähis-Idas on sundinud Euroopat ja Eestit põhjalikult üle vaatama senist julgeolekupoliitikat ning pöörama suuremat tähelepanu riigikaitsele. Eestis on mõistetud, et ainuüksi NATO liikmelisus ei taga elanike turvalisust ja on seatud eesmärgiks edendada laiapindset riigikaitset, mis hõlmab elanikkonna kaasamist, eesmärgiga tõsta valmisolekut ka mittesõjalistes valdkondades (Kaitseministeerium, 2021; Miil, 2022).

Kaitseministeerium (2021) on defineerinud laiapindse riigikaitse kui Eesti riigikaitse käsitluse, mis tugineb Riigikaitse Strateegial. See hõlmab lisaks sõjalisele kaitsele ka kõik teised valdkonnad, mis toetavad ühiskonna toimetulekut kriisi ajal. Laiapindne riigikaitse eeldab, et kõik kodanikud, organisatsioonid ja institutsioonid mõistavad enda rolli rahuajal ja kriisiolukordades. Riigikaitseõpetus on osa laiapindsest riigikaitsest, mille eesmärk on tõsta õpilaste teadlikkust julgeolekust, kriisiolukorras reageerimisest ja kodaniku kohustustest, seeläbi suurendades ühiskonna toimepidavust. Oluliseks sammuks laiapindses riigikaitse oli teoreetilise kursuse „Riigikaitse“ kohustuslikuks muutmine Eesti koolides 2023. aastal, kursus „Praktiline õpe välilaagris“ jäi vabatahtlikuks (Kaitseressursside Amet, 2023-a).

Riigikaitseõpetuse integreerimine laiemasse haridussüsteemi on oluline, et edendada noorte teadlikkust ja osalust riigikaitse, mis nõuab koostööd haridusasutuste, riigiasutuste ja kodanikuühiskonna vahel. Riigikaitseõpetuse varasem eesmärk oli noorte ettevalmistamine ajateenistuseks (Palm, 2020), kuid muutunud julgeolekuolukord eeldab ainekava ümberhindamist, et toetada kriisideks valmistumist ja panustamist laiapindsesse riigikaitsekesse. Riigikaitseõpetuse tõhusus sõltub õpetajate ettevalmistusest ja erialasest pädevusest. Õpetajate professionaalne areng ja pidev täiendkoolitus on hädavajalikud, et tagada kvaliteetne riigikaitseõpetus (Laanemets, 2023). Seetõttu on ainekava arendamisel oluline arvestata õpetajate arvamuste ja ettepanekutega riigikaitseõpetuse tõhustamiseks.

Autorile ei ole teada, et varasemalt oleks uuritud riigikaitseõpetajate arvamust, kuidas 2023. aastal kohustuslikuks muudetud riigikaitseõpetus toetab õpilaste ettevalmistust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel ning milline on praktilise õppe tähtsus nende eesmärkide täitmisel. Bakalaureusetöös keskendutakse Tartumaa õpetajate vaatenurgale, eesmärgiga selgitada välja õppeaine kitsaskohad ja koguda õpetajate ettepanekud riigikaitseõpetuse kvaliteedi tõstmiseks.

Teoreetiline ülevaade

Laiapindse riigikaitse käsitlus Eestis

Laiapindse riigikaitse alused ulatuvad Eesti Vabariigi põhiseaduseni, mis kohustab kodanikke kaitsma Eesti riigi iseseisvust, haarates kogu ühiskonda tervikuna (Juurvee, 2020). Eesti taasiseseisvumise järgselt on laiapindse riigikaitse käsitluseks mitmeid termineid (totaalkaitse, laiapõhjaline riigikaitse, laiapindne riigikaitse, lai riigikaitse, kõikehõlmav riigikaitse, riigikaitse lai käsitlus, terviklik riigikaitse, avar julgeolek, avar julgeolekukäsitlus), mille samatähenduslikkus on jäänud ebaselgeks (Hendrikson, 2020). Käesolevas uurimistöös on laiapindne riigikaitse defineeritud Hendrikson (2020) alusel järgmiselt: „Laiapindne riigikaitse on ühiskonna kui terviku kooskõlastatud tegevus, mille eesmärk on kaasata kriisi olemusest tulenevalt kõiki vajalikke riiklikke, avaliku ja erasektori ressursse selleks, et kriisi ära hoida, lahendada või likvideerida selle tagajärgi“. Ühtse arusaama kujundamine laiapindse riigikaitse mõistest ja eesmärkidest ning ametkondlike rollide selge jaotus on olulised enne kriisi- või konfliktiolukorra ilmnemist, et tõsta olukorra teadlikkust ja vältida paanikat.

Laiapindne riigikaitse käsitlus on Eesti riigikaitse alustala, mis tugineb ametkondade ja ühiskonna koostööl ning hõlmab lisaks sõjalisele üksustele kõiki riigiasutusi ning ühiskonda tervikuna (Kaitseministeerium, 2021). Laiapindse riigikaitse käsitluse alustaladeks on Riigikaitse strateegia (Kaitseministeerium, 2010), ning laiapindse riigikaitse arengukava, mida regulaarselt uuendatakse. Esimene riigikaitse arengukava, milles käsitleti laiapindset riigikaitset, koostati aastateks 2013-2022 (Kaitseministeerium, 2013a), sellele järgnes praegu kehtiv kaasajastatud versioon aastateks 2017-2026 (Riigikantselei, 2017) ning juba on koostatud uus arengukava perioodiks 2022-2031 „Eesti riigikaitse sõjaline areng 2031“ (Kaitseministeerium, 2022), mille märksõnadeks on laiapindne riigikaitse, kaitsevõime ja kaitsevalmidus. Riigikaitse valdkonna strateegiliste arengudokumentide ja riigi kaitsetegevuse kava koostamine lähtub riigikaitse seadusest (Riigikaitse seadus, 2015).

Riigikaitse strateegia rakendamine 2013. aastal asendas senise kitsa sõjalise käsitluse laiapõhjaliseks riigi strateegiliseks planeerimiseks, mis hõlmas kuut omavahel seotud valdkonda: sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, siseturvalisuse tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine ja psühholoogiline kaitse (Kaitseministeerium, 2013a). Laiapindse riigikaitse eesmärgiks on suurendada ühiskonna valmisolekut ja vastupidavust kõikidele kriisidele (sh tormid, elektrikatkestused jt), mida nii sõjaajal kui ka rahuajal juhivad samad vastutajad (Kaitseministeerium, 2021).

Käesolevas peatükis anti ülevaate laiapindse riigikaitse käsitlest raamistikust ja eesmärkidest Eesti riigi kaitsmisel. Eesti riigikaitse tugineb laiapindse riigikaitse kontseptsioonil, mille eesmärgiks on kriisi (sh sõjalist) ära hoida, lahendada või likvideerida kaasates riikliku, avaliku ja erasektori ressursid. Laiapindne riigikaitse hõlmab ühiskonna valmisolekut ja vastupidavust kriisides toimimiseks ning eeldab kõikide ministriumite, omavalitsuste ja kogukonna koostööd. Järgnevas peatükis käsitletakse gümnaasiumi riikliku õppekava seoseid riigikaitseõpetuse ainekavaga ning õpetaja rolli ainekava eesmärkide saavutamisel.

Gümnaasiumi riikliku õppekava roll õpilaste üldiste pädevuste kujundamisel ning selle seosed riigikaitseõpetuse ainekavaga

Riiklikud õppekavad on Eesti Vabariigi põhikoolide ja gümnaasiumite raamdokumendid, mille alusel luuakse koolide detailsed õppekavad. Riiklikud õppekavad toetavad õpilaste üldpädevuste arendamist. Riiklikke õppekavasid ajakohastati 2023. aastal, seejuures muudeti gümnaasistidele kohustuslikuks valikkursus „Riigikaitse“, mida tuleb õpetada määruse „Vabariigi Valitsuse määruste muutmise riiklike õppekavade ajakohastamise tõttu“ lisas 12 toodud ainekava järgi (2023).

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas rõhutatakse väärtuskasvatuse olulisust kui ühiskonna eduka koostoimimise alust. Tähtsustatakse väärtusi, mis aitavad kaasa ühiskonna toimimisele, kodanikuoskuste, -aktiivsuse ja -vastutuse väljakujunemisele (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011). Gümnaasiumi riiklik õppekava hõlmab riigikaitse valikkursused „Riigikaitse“ ja „Praktiline õpe välilaagris“, mille eesmärgiks on vastutustundliku kodaniku kujundamine, kes väärtustab riigikaitset, Kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseväe, omab esmaseid teadmisi hädaolukorras käitumiseks, oskab hinnata erinevatest allikatest tuleva teabe usaldusväärsust, tunneb relvaliike ja erinevaid maaväeüksusi (Valikõppeaine „Riigikaitseõpetus“, 2023). Ainekava keskmeks on õpilaste teadmiste, pädevuste ja hoiakute arendamine.

Laiapõhjalise riigikaitse mõiste ja tegevusvaldkond on toodud sisse 2019. aasta riigikaitseõpikusse (Gross *et al.*, 2019). Riigikaitseõpetus annab teadmisi ja praktilisi oskusi riigi ja ühiskonna toimepidevuse, strateegilise kommunikatsiooni (sh psühholoogiline kaitse), sisejulgeoleku, sõjaliste oskuste arendamise jt kriiside ohjamiseks. Riigikaitseõpetus toetab laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist läbi teadmiste ja praktiliste oskuste andmise ning positiivse hoiaku kujundamise riigikaitse.

Õpetaja roll õppeaine arendamisel ja riiklike eesmärkide saavutamisel

Riiklik õppekava kehtestab standardi, kus määratletakse üldised põhimõtted ja eesmärgid, mis on sisendiks koolidele nende õppekavade koostamisel. Iga kool saab ise seada täpsemad eesmärgid, kujundada koolides kehtivad väärtused, korraldada õppetöö ja tugiteenuste osutamine ning konkreetsed ainekavad õppeastmete ja klasside lõikes (HTM, 2024).

Õpetajad on õppekavade elluviimisel ja ainekavade koostamisel võtmeisikud. Õpetajate teadmistest, oskustest ja väärtushinnangutest sõltub õppekavade rakendamise efektiivsus ja kvaliteet. Õpetajate hoiakutest sõltub, millisel moel õppekava rakendatakse igapäevatoos, seega õppekavade muutmisel on oluline, et õpetajad aktsepteeriks riiklikke õppekavauuendusi (Viirpalu, 2024). Vastasel korral küll jõustatakse muudatused õigusaktides ja riiklikul tasemel, kuid õpetajad koolides neid ei rakenda. Seetõttu on oluline õpetajaid kaasata õppekava arendamisesse ning arvestada nende ettepanekutega.

Koolis on õpetaja peamine roll toetada õppijat, luua õppimist soodustav keskkond ja suunata uute teadmiste kasutamiseni edasises elus (Granström, 2024). Õpetajate arvamuse küsimine, tagasiside ja õppekava pidev analüüs on oluliseks vahendiks õppekava arendamisel riiklike eesmärkide saavutamiseks.

Riigikaitseõpetuse areng taasiseseisvunud Eestis

Riigikaitseõpetust kui sõjalise hariduse andmise viisi väärtustati Eestis juba esimesel Eesti iseseisvusperioodil (1918-1940). Enne II maailmasõda tugines riigikaitseõpetus eelkõige sõjalisel väljaõppel (sõjalise kasvatuse tunnid), kus rõhk oli relvaõpetusel ja kaitseväeteenistuseks valmistumisel (Lill, 2015). Esimene riigikaitse õpik anti välja 1993. aastal, mis kandis riigikaitseõpetuse nimetust, kuid keskendus tulevaste ohvitseride kujundamisele (Lill, 2015). Nõukogude ajal oli sõjaline väljaõpe koolides kohustuslik.

Eesti riigikaitse tuli taas päevakorda 1990-ndatel pärast taasiseseisvumist. Riigikaitseõpetus koolides oli vabatahtlik ning keskendus riigikaitsealaste teadmiste ja oskuste arendamisele (Lill, 2015). Riigikaitseõpetajate koolitamisega alustati 1990-ndate lõpus Kaitseministeeriumi eestvedamisel. Riigikaitseõpetus kui eraldi õppeaine loodi 2003. aastal ning koostati ainekava ja riigikaitseõpik, mille sisu on regulaarselt uuendatud (Lill, 2015; Gross, *et al.*, 2019). Ajavahemikus 2013-2023 oli riigikaitseõpetus valikaine gümnaasiumite riiklikus õppekavas, seejuures riigikaitseõpetuse ainekava koostamist peeti 2008-2013 perioodi suurimaks riigikaitsealaseks edusammuks (Kaitseministeerium, 2013b). 2014. aastal sai riigikaitseõpetuse eestvedajaks Kaitseressursside Amet, kes jätkas ainekava arendamist, riigikaitseõpetajate koolitamist, riigikaitsealaagrite ja õppekäikude toetamist ning

loodi õpetajate enesetäiendamiseks mõeldud riigikaitseõpetaja stipendium, eesmärgiga tunnustada riigikaitseõpetajate tööd noorte kaitsetahte tõstmisel (Kaitseministeerium, 2014).

Enne 2023. aastat oli riigikaitseõpetus kohustusliku või valikainena ligi 135 koolis. Ainekava kohustuslikuks muutmise tagajärjel 2023/24. õppeaastal lisandus 40 kooli (Kikas, 2023). 2023. aastal koostati uus riigikaitseõpetuse ainekava ja õpik (2024) ning loodi avalikult kättesaadav riigikaitseõpetuse e-kursus (Kaitseressursside Amet, 2024).

Riigikaitseõpetajaks saamiseks on soovitatav läbida kursus „Riigikaitseõpetus“ Tallinna Ülikoolis (24 EAP), mis on valminud koostöös Kaitseministeeriumi ja Kaitseressursside Ametiga (Kaitseressursside Amet, 2023-b).

Kokkuvõtteks, 2024. aasta seisuga on riigikaitseõpetus kohustusliku valikainena 175 Eesti gümnaasiumis ja kutseõppeasutuses. Aine kohustuslikuks muutmine tingis vajaduse uuendada gümnaasiumi riiklikku õppekava ja ainekava „Riigikaitseõpetus“ ning koostati avalikult kättesaadav e-kursus.

Riigikaitseõpetuse ainekava rakendamine Eestis ja näited teistest Euroopa riikidest

Riigikaitseõpetus on gümnaasiumiõpilastele pakutav valikõppeaine, mis koosneb kahest osast: kohustuslik teoreetiline kursus "Riigikaitse" (35 tundi) ja vabatahtlik praktiline kursus "Praktiline õpe välilaagris" (35 tundi). Riigikaitseõpetuse teooria osa keskendub Eesti riigikaitse põhialuste, sõjaajaloo, julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning kriisijuhtimise teemadele, pakkudes õpilastele laiapõhjalisi teadmisi riigikaitsest ja julgeolekust. Praktilist kursust viivad läbi Kaitseliidu või Kaitseväe struktuuriüksused.

Alates 2023/2024. õppeaastast käsitletakse riigikaitseõpetuse ainekavas järgmisi teemasid: Eesti sõjaajalugu, tänapäeva sõjalised kriisid, sõjad ja relvakonfliktid, Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning riigikaitse juhtimine, kaitseväeteenistus, riviõpe, relvaõpe ja ohutus, topograafia ja orienteerumine, esmaabi ja siseturvalisus ja elanikkonnakaitse.

Riigikaitsealast harimist peetakse Euroopa koolides oluliseks, et anda õpilastele vastavaid teadmisi ja oskusi ning kujundada kaitsetaht (Urych & Matysiak, 2022). Riigikaitseõpetus on kohustuslik osa formaalharidusest Prantsusmaal, Saksamaal, Poolas, Rootsis ja Baltimaades (Kreija-Gaikste & Katane, 2021). Formaalhariduse kaudu saab suurendada noorte kaasamist riigikaitsest ning toetada riigikaitse alase karjääri valikut (Kreija-Gaikste & Katane, 2020).

Kui Eestis alustatakse riigikaitseõpetusega gümnaasiumites, siis Poolas on see osa alg- ja keskkooli formaalharidusest ning osades koolides on spetsiaalsed militaarse suunaga riigikaitseklassid, mis tegutsevad koostöös kaitsevägega (Soboń & Urych, 2021). Poola

riigikaitseõpetus keskendub tsiviilkaitsele, riiklikule- ja sisejulgeolekule ja riigikaitse populariseerimisele, eesmärgiga tõsta teadlikkust, kujundada hoiakuid ja arendada füüsilist ettevalmistust toimetulekuks kriisiolukordades (Soboń & Urych, 2021).

Noorte kaasamist riigikaitseesse peetakse Eestis ja Lätis väga oluliseks riigi iseseisvuse säilimise seisukohast, samas näitavad uuringud, et noorte panustamine ja teadlikkus on kesised (Kaitseministeerium, 2022; Kreija-Gaikste & Katane, 2020). Riigikaitsealane harimine koolides on väga oluline, et tõsta teadlikkust, arendada oskusi ning kujundada kaitsetahet (Urych & Matysiak, 2022).

Riigikaitseõpetuse ainekava uuendamist ja pädevuste arendamist peetakse Euroopas muutunud julgeolekuolukorra seisukohast oluliseks. Seejuures on leitud, et riigikaitsealase hariduse andmine võiks toimuda kogu Euroopa Liidus ühistel alustel, mis tugineks siseriiklikul koostööl ametkondade ja üldhariduskoolide vahel, riikidevahelisel koostööl ja meetodite ning praktikate jagamisel (Urych & Matysiak, 2022).

Kokkuvõtteks, Euroopa teadlased on seisukohal, et riigikaitseõpetuse ainekava sisu tuleks pidevalt ajakohastada ning riigikaitseõpetajaid toetada õpimetoodikate valikul ja pedagoogiliste oskuste arendamisel, et arendada pädevusi ja suurendada kodanikuvastutust.

Praktilise osa roll riigikaitseõpetuses

Kehtiva riigikaitseõpetuse ainekava esmaseks analüüsiks ja lõputöö eesmärkide seadmiseks saadeti infopäring Kaitseressursside Ameti valdkonna eksperdile (Kahur, isiklik suhtlus, 13. märts 2024). Eesmärgiks oli teada saada, milliseid muudatusi plaanitakse riigikaitseõpetuse kohustuslikus muutmisega ning millistel põhjustel jäi praktiline osa vabatahtlikuks.

Riigikaitseõpetuse kohustuslikuks muutmist kavandati juba enne Ukraina sõda, kuid eskaleerunud konflikt andis täiendava ajendi riiklikul tasandil muudatuste tegemiseks ning uue õppeteema „siseturvalisus ja elanikkonnakaitse“ lisamiseks riigikaitseõpetuse ainekavasse, et tõsta õpilaste teadlikkust kriisidega toime tulemisel.

Praktilise õppe vabatahtlikuks jätmist põhjendatakse riiklike rahaliste ressursside nappusega - kulu õpilase kohta on 70.90 EUR, mida koolid ise ei suuda katta ning riigieelarves ei ole piisavalt vahendeid (Kahur, isiklik suhtlus, 13. märts 2024). Teiseks põhjuseks, miks riigikaitseõpetuse praktilist osa ei ole muudetud kohustuslikuks, on hirm võimaliku ühiskondliku vastupanu ees (Kahur, isiklik suhtlus, 13.03.2024). Samas viitab senine praktika riigikaitsealaagrite populaarsuse kasvule noorte seas.

Riigikaitseõpetuse üheks jätkuvaks eesmärgiks on ajateenistuse populariseerimine, mille üheks osaks on relvaõpe, et valmistada ette noori ajateenistuseks soost olenemata (Kahur, isiklik suhtlus, 13. märts 2024).

Eelneva ülevaatenähtena võib välja tuua, et riigikaitseõpetusest kui valikainest on viimase 20 aastaga kujunenud kohustuslik valikaine, mida enne kohustuslikuks muutmist läbis 2022. aastal 5400 õpilast (Kaitseministeerium, *s.a.*). Samas viimased suuremad muudatused on ainekava jaganud kaheks – kohustuslik teooria ning vabatahtlik praktika, seega on oluline saada aru millist rolli omab selline diferentseerumine laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisele riigikaitseõpetuse õpetajate vaates.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on olukord, et pole teada, kuidas kehtiv riigikaitseõpetuse ainekava toetab laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist Tartumaa koolides ning millised on riigikaitseõpetajate arvamused praktilise osa tähtsusest nende eesmärkide saavutamisel. Uuring keskendub õpetajate vaatenurgale, et mõista, millist tuge ja ressursse on vaja ainekava täiustamiseks, et tagada ühtne ja kvaliteetne riigikaitseõpetus, mis vastaks laiapindse riigikaitse vajadustele. Uurimisprobleem tugineb varasematele riigikaitseõpetuse alastele uuringutele (Laanemets, 2023; Lass, 2023), mis on toonud esile vajaduse ühtlustada õppe kvaliteeti ja taset erinevates koolides ning pakkuda õpetajatele tuge õppematerjalide arendamisel ja koostöö edendamisel.

Uurimistöö eesmärk on välja selgitada Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused, kuidas kohustuslikuks muudetud riigikaitseõpetus koolides toetab õpilasi laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel ning milline on praktilise õppe tähtsus nende eesmärkide täitmisel. Bakalaureusetöö eesmärkide saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?
2. Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?

Metoodika

Bakalaureusetöö metoodika valikul lähtuti varasematest sarnastest uuringutest (Laanemets, 2023; Lass, 2023), milles kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivset uurimismeetodit kasutatakse subjektiivsete hoiakute, arvamuste ja kogemuste analüüsiks (Tinn, 2019), mis võimaldab vahetut suhtlust ning küsimuste täpsustamist. Meetod on valitud õpetajate subjektiivsete seisukohtade uurimiseks riigikaitseõpetuse kontekstis.

Bakalaureusetöö koostamisel kasutati uurimispäevikut (Lisa 1), et kavandada ja planeerida metoodika, analüüsi ning tulemuste peatükke. Uurimispäevikus dokumenteeriti detailselt uurimistöö etapid, sealhulgas valimi koostamine, intervjueeritavate andmete leidmine, transkribeerimine ning tulemuste kokku kirjutamine.

Valim

Bakalaureusetöös kasutati sihipärast valimit, kuhu kuulusid Tartumaa riigikaitseõpetuse õpetajad. Sihipärast valimit kasutatakse uuringutes, mille raames keskendutakse kindlale rühmale, kellel on uuritava teema seisukohast olulised teadmised ja kogemused ning küsitluses osalejad valitakse uurimiseesmärgist lähtuvalt (Rämmer, 2014). Valimi moodustamisel oli aluseks õpetaja töökoht Tartumaal ja reaalne õpetamise kogemus riigikaitseõpetuse õpetajana koolides.

Tartumaa riigikaitseõpetajate kontaktandmete saamiseks tehti päring Lõuna maakaitseringkonna staapi (Kaitseliit). Valimisse jäävate õpetajatega võeti personaalselt ühendust, et saada õpetajate nõusolek uurimistöös osalemiseks. Uuringus osalejatele selgitati uurimistöö eesmärki ning lepidi kokku intervjuude toimumiskohad ja ajad ning tutvustati konfidentsiaalsuse põhimõtteid, sealhulgas osalejate nimede asendamist pseudonüümidega.

Valimi moodustasid kümme Tartumaa riigikaitseõpetajat, kes õpetavad kokku 16 Tartumaa koolis (gümnaasium, erakool, kutseõppeasutus). Uuringus osales kaheksa õpetajat (80% Tartumaa riigikaitseõpetajatest), üks õpetaja keeldus ning üks õpetaja oli välislähetuses. Valimis osalenud õpetajate keskmine tööstaaž riigikaitseõpetajatena oli 7 aastat. Nendest kolm õpetajat olid läbinud riigikaitseõpetuse mooduli.

Andmete kogumine

Uurimistöös kasutati andmete kogumiseks individuaalseid poolstruktureeritud intervjuusid. See meetod võimaldab õpetajaid personaalselt kaasata, lisada täiendavaid mõtteid ning tuvastada vestluse käigus uusi teemasid ja esile kerkivaid probleemkohti. Õpetajate

personaalse kaasamise olulisust õppekavade arendamisel on rõhutatud varasemates uuringutes (Krull & Mikser, 2014; Viirpalu, 2024).

Poolstruktureeritud intervjuude meetod on valitud, sest see on paindlikum kui struktureeritud meetod, võimaldades kasutada varem koostatud intervjuukava, kuid muuta küsimuste järjekorda ning küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik *et al.*, 2014). Enne intervjuude läbiviimist koostati uurimisküsimustest lähtuv intervjuukava ning viidi läbi proovintervjuu riigikaitseõpetuse valdkonna ekspertiga. Selle eesmärk oli tuvastada intervjuukava võimalikke puudusi ning hinnata küsimuste vastavust uurimisküsimustele.

Esimeses teemaplokis keskenduti õppetöö läbiviimisele riigikaitseõpetuses laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel. Teises teemaplokis käsitleti praktilise õppe olulisust laiapindses riigikaitstes. Intervjuu kava on toodud Lisas 2.

Poolstruktureeritud intervjuud viidi läbi Tartumaal ajavahemikul 04.02-23.02.2025 õpetajatele sobivas kohas ja keskkonnas. Intervjuude kestvus oli kokku 7 tundi ja 27 minutit, millest pikim intervjuu kestis 68 minutit ja lühem 47 minutit.

Intervjuu alguses tutvustati kõikidele osalejatele uurimistöo eesmärki, küsiti luba intervjuu salvestamiseks ning selgitati osalejate anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse tagamist. Uuringus osalejate anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks asendati nende nimed pseudonüümidega, välistades võimaluse isikuandmete seostamiseks konkreetsete osalejatega. Konfidentsiaalsuse tagamiseks ei ole uuringus esitatud koolide nimekirja. Kuna õpetajate andmed on avalikud oleks vastasel korral võimalus õpetajate ja koolide vaheliste seoste loomiseks. Kõik kogutud andmed säilitatakse turvaliselt ning neile on juurdepääs ainult autoril. Uuringus järgiti teaduseetika põhimõtteid ning andmekaitseõudeid, tagades osalejate privaatsuse kogu uurimisprotsessi vältel.

Andmete analüüs

Andmeanalüüsi esimeses etapis intervjuud transkribeeriti TTÜ kõnetehnoloogia labori avaliku kõnetuvastuse teenuse programmiga “Tekstiks“ (Olev & Alumäe, 2022), mis aitas salvestatud helifailid muuta tekstifailideks. Pärast automaatset transkribeerimist viidi läbi transkriptsioonide korduv läbivaatamine ja teksti täiendamine, et tagada nende vastavus algsetele helisalvestistele. Kokku koostati 38 lehekülge transkriptsioone. Transkriptsioonid laaditi üles QCAmapi (Qualitative Content Analysis Program) (Mayring & Fenzl, 2022) andmetöötlusplatvormile, et võimaldada süvitsi induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Induktiivne kvalitatiivne sisuanalüüs valiti, kuna eesmärgiks oli leida üldistatud vastused uurimisküsimustele tervikpildi loomiseks, mitte esitada andmeid üksikute

intervjuude kaupa. See meetod võimaldas leida ühised koodid, kategooriad ja läbivad teemad, mis ilmnesis intervjuude käigus ilma eelnevalt määratletud kategooriateta, võimaldades paindlikult avastada uusi mustreid. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse laialdaselt tekstide sisu ja kontekstiliste tähenduste uurimiseks (Kalmus *et. al.*, 2014). See võimaldab käesolevas töös struktureeritult analüüsida intervjuude käigus väljendatud arvamusi, koondada tulemusi ja teha järeldusi.

Kodeerimise käigus leiti ja grupeeriti intervjuude käigus ilmnenu arusaamad ja seosed riigikaitseõpetuse ainekava ja laiapindse riigikaitse vahel. Kodeerimise näide on toodud Lisas 3.

Esmased kategooriad ja koodid vaadati juhendajaga üle ja tehti parandused sõnastuse osas. Näiteks kood „koostöö“ nimetati ümber koodiks „eksperide kaasamine“, et paremini konteksti edasi anda.

Esimese uurimisküsimuse: „Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?“ põhjal loodi kolm kategooriat: laiapindse riigikaitse olulisus, muudatused riigikaitseõpetuses, õppetöö korraldus. Teise uurimisküsimuse: „Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?“ alusel moodustati kolm kategooriat: õppetöö läbiviimine praktikas, teoreetilise õppe ja praktika seos ja riigikaitseõpetuse arendamine. Kodeerimise põhjal loodud kategooriad ja alateemad on esitatud koodipuus (Lisa 4).

Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused, kuidas kohustuslikuks muudetud riigikaitseõpetus koolides toetab õpilasi laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel ning milline on praktilise õppe tähtsus nende eesmärkide täitmisel.

Tulemusi esitatakse lähtuvalt kahest uurimisküsimusest, mille põhjal on koostatud kategooriad, mis on tuvastatud kvalitatiivse andmeanalüüsi käigus. Tulemuste selgitamiseks on kasutatud riigikaitseõpetajate arvamuste tsitaate intervjuudest, mis on esitatud kursiivkirjas ja mida on korrigeeritud, vältides kordusi ja katkestatud mõttekohti, lõputöö arusaadavuse eesmärgil. Tsitaatide lühendamiseks kasutatakse sümbolit /.../, iga tsitaadi juurde on sulgudes märgitud intervjuueeritava pseudonüüm.

Riigikaitseõpetajate arvamus riigikaitseõpetuse olulisusest laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel

Esimese uurimisküsimuse „Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?“ raames moodustus õpetajate arvamustest kolm kategooriat: laiapindse riigikaitse olulisus, muudatused riigikaitseõpetuses ja õppetöö korraldus. Esmalt analüüsiti õpetajate arusaama laiapindsest riigikaitsest ja selle eesmärgist ühiskonnas, seejärel uuriti, mida on muudetud aine kohustuslikuks muutmise järel ainekavas ja õpikus ning kas õppemaht on piisav eesmärkide saavutamiseks. Kolmas kategooria käsitles õppetöö korraldust koolides (eksperte kaasamine, õppetöö läbiviimine, pöhirõhk õppetöös).

Õpetajate arusaamad laiapindse riigikaitse olulisusest

Õpetajate arusaam laiapindse riigikaitse mõistest ja olulisusest ühiskonnas oli terviklik ja ühtis riigi seisukohtadega. Intervjueeritavad tõid välja, et laiapindne riigikaitse ei põhine ainult reservväel ja kaitseliidu vabatahtlikel, vaid eeldab kogu ühiskonna panustamist kõikides sektorites. Õpetajad nägid riigikaitseõpetuse peamise eesmärgina olukorrateadlikkuse tõstmist kriisidele reageerimiseks ja valmisolekult iseseisvalt otsustada ja toimida. Toodi esile, et sõjaline kriis Euroopas vajaks läbimõeldumat ja kiiret tegutsemist, paraku riigis ühiskonnas tegeletakse ikka veel aruteludega.

/.../ ükskõik mis kriis, üleujutus, elektrikatkestus, siis on igas peres olemas noor, kes on selle õppeaine läbinud ning ei hakka paanitsema, vaid ütleb, et ma tean küll, mida nüüd teha. (Charlie)

Toodi välja, et laiapindne riigikaitse hõlmab kogu riigi kriisiks ettevalmistavaid tegevusi, sealhulgas reaalse plaanide loomist ja tegevuste ja kokkulepete sõlmimist elutähtsad teenuste tagamiseks kriisiolukordades.

Muudatused riigikaitseõpetuses

Õpetajad tõid välja, et ainekavas suuri muudatusi ei ole tehtud, vaid kodaniku kaitset on käsitletud mõnevõrra põhjalikumalt. Uue teemana on lisatud siseturvalisus ja elanikkonnakaitse.

Uus ainekava ei toeta, on üritatud midagi muuta ja parandada, aga alati kehtib rusikareegel, et õpetaja õpetab nii, kuidas oskab. Kokkuvõttes ei ole ainekava oluliselt muutunud võrreldes 2011 a välja lastud esimese ainekavaga. (Bravo)

Arvamused uuest õpikust olid positiivsed - leiti, et õpik on sisukas, interaktiivne ja sisaldab laiapindse riigikaitse teemasid. Õpetajate arvamus on et, õpilastel kellel on rohkem huvi ja tahtmist riigikaitsest rohkem teada saada, leiavad õpikust rohkelt lisamaterjale. Enamus õpetajad tõid välja õpiku maksumuse, mis on koolidele lisakulu allikas ning uusi riigikaitseõpikuid ei ole koolidesse ostetud. Õpikut kasutatakse minimaalselt, pigem õpetatakse isiklikele kogemustele tuginedes.

Õpik on toetav materjal, õpiku põhjal ma pigem ei õpeta. (Foxtrot)

Oli ka õpetajaid, kes leidsid, et õpiku järgi tuleks õpetada, sest see tagab loogilise ja struktuurse õppeaine ülesehituse.

Toodi välja, et õpik peaks jälgima lihtsa keele põhimõtet, sest praegune õpik sisaldab väga palju militaarset terminoloogiat, mis on õpilastele rasekesti mõistetav.

/.../ raamatu kirjutavad küll oma ala spetsialistid, aga selle probleem on erialane keel - see tähendab pole kirjutatud lihtsas keeles. (Delta)

Intervjuudest selgus, et 35 akadeemilist tundi on liiga vähe, et teemasid süvitsi õpetada ning teiste õppeainete arvelt on raske lisaega leida.

Eesmärgid on minu hinnangul liiga ambitsioonikad. Enamus õpiväljundeid ei tohiks olla teab, vaid pigem kirjeldab või on tutvunud, kuna kõikide teemadega ei jõua süvitsi minna. Õpetaja peab tegema mingi valiku. (Hotel)

Õpetajate arvates saaks aega kokku hoida sõjaajaloo ja riviõppe arvelt. Ilmnes, et relvaõpe ei peaks saama nii suurt tähelepanu, sest kõik õpilased ei ole kohustatud läbima ajateenistust.

Mina ülevaatlikult rivitundi ei kavatsengi teha. Samamoodi relvaõpe, annan algteadmised ära ja räägime relvast ning relvaseadusest rohkem. (Alfa)

Kokkuvõtteks, õpetajate peamised seisukohad olid, et ainekava ei ole oluliselt muutunud. Õpik on liiga mahukas ja militaarse suunitlusega, juurde on lisatud siseturvalisuse ja elanikkonnakaitse teemad. Õpik hinnati üldiselt heaks ja interaktiivseks, kuid koolidele kulukaks, mistõttu kasutati seda vähe ja valdavalt tuginedes isiklikele kogemustele.

Õppetöö korraldus riigikaitseõpetuses

Kõik intervjuueeritavad kaasasid õppetegevustesse valdkondlike eksperte. Kõige suuremat tuge õpetajatele pakkusid Päästeamet, Naiskodukaitse ning Politsei- ja Piirivalveamet. Kiideti Naiskodukaitse mobiilirakendust „Ole valmis“, mille kaudu leitakse juhiseid kriisiolukordades käitumiseks. Õppetöösse kaasati lisaks professionaalseid meedikuid, kes oskavad meditsiini tundidele erialaselt läheneda.

Päästeametil on endal elanikkonna teavitamise programm hästi aktuaalne ja hästi ülesehitatud nt ole valmis äpp on väga hea noorele kasutamiseks. (Echo)

Intervjuude käigus tuli välja, et õppetöö läbiviimisel on õpetajatele antud vabad käed ning puudub konkreetne juhised ja kontroll, mida ja kuidas õpetada.

Põhisõnum on see, et tase on ebahühtlane, õpetajate tahtmine ja motivatsioon ja kõik muu ongi erinev ja pealegi ei ole meil ju kontrollivate organit, õpetaja teeb oma tööd selliselt nagu oskab ja koolid ei sekku mida õpetatakse. (Bravo)

Õpetajate rõhuasetused õppetöös olid väga erinevad ning lähtusid isiklikust kogemusest. Leidus õpetajad, kes panid suuremat rõhku tsiviiltopograafiale ja meditsiinile, samas käsitleti riviõpet ja sõjaajalugu pealiskaudsemalt. Osad õpetajad juhtisid tähelepanu, et liiga palju keskendutakse aine õpetamisel ajateenistuseks ettevalmistamisele.

Kohati tundub, et valmistab ette lapssõdureid (halvas mõttes). Riviõpe, relvaõpe, topograafia kaitsevägekaardiga, kõik on nagu hästi ära kaitseväästatud. (Alfa)

Kokkuvõtteks, valdkondlike ekspertide kaasamine õppetöösse oli õpetajate seas laialt levinud ja positiivselt hinnatud. Peamise puudusena tõid õpetajad välja konkreetsete selgete juhiste ja kontrolli puudumise õppetöö läbiviimisel. Seetõttu varieerusid õppetöö rõhuasetused ja sõltusid enamasti õpetaja enda lähenemisest ja käekirjast.

Praktika olulisus riigikaitseõpetuses

Teise uurimisküsimuse „Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?“ raames moodustus kolm kategooriat: õppetöö läbiviimine praktikas, teoreetilise õppe ja praktika seos ja riigikaitseõpetuse arendamine. Esmalt uuriti praktilise õppe korraldust – milliseid õppetegevusi tehakse, keda kaasatakse praktilise osa läbiviimisesse ning kuhu on suunatud praktilise osa põhirõhk. Seejärel tuvastati õpetajate arvamustest riigikaitseõpetuse kitsaskohad ning ettepanekud õppeaine arendamiseks.

Õppetöö läbiviimine praktikas

Valdav osa õpetajaid tõdesid, et praktilise osa keskmes on militaarsed oskused. Üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et praktilise õppe korraldamise poole eest vastutab Kaitseliit. Väga oluliseks peeti meditsiini ja elanikkonnakaitse teemasid, välioskuste arendamist ja topograafiat, mida õpetajate arvates noor võiks ja peaks oskama ning neid teemasid enamasti käsitletakse süvitsi. Toodi esile seisukoht, et õppetegevused, mida praktikas läbi viiakse, on ajale jalgu jäänud ning vajaksid ajakohastamist.

Need on natukene naiivsed kes sõjaväe drille harrastavad, sest riigikaitselaagris käib inimesi, kelle enam-vähem normaalne pulss 200, lisaks esineb ärevushäireid, need on tänapäeval nii tavalised asjad millega õpetaja peab kokku puutuma ja nendele detailidele peab tähelepanu pöörama. (Echo)

Pooled õpetajad püüdsid integreerida laiapindse riigikaitse käsitlust praktiliste tegevustega, et noored oskaks ka kodustes tingimustes õigeid vahendeid ja meetodeid kasutada.

Sarnaselt teoreetilise õppega kaasasid kõik õpetajad välilaagri tegevustesse valdkonna eksperte – enamasti samu organisatsioone, keda kaasatakse ka teooriatundidesse. Ekspertide kaasamine võimaldas pakkuda õpilastele sisulist tuge keerukate situatsioonide lahendamisel.

Olen juurde toonud erinevad kriisijuhtumid, mida aitab käsitleda Päästeamet ja Naiskodukaitse. (Charlie)

Õpetajad leidsid, et praktiliste oskuste põhiorhk on militaarsetel oskustel. Oli neid, kes toetasid militaarset lähenemist, tuues esile korra ja distsipliini tähtsuse noorte arengus. Samas suur osa vastanutest arvas, et laskeõpe ei peaks olema prioriteet, kuna selle asemel oleks võimalik keskenduda eluks vajalike oskuste õpetamisele, mida peetakse noorte jaoks olulisemaks.

Laskeõppe vajalikkusest ma aru ei saa, sest laskjat neist ei saa. Seda oskust õpitakse kaitseväes. (Alfa)

Kokkuvõtteks, välilaagrite tegevusi koordineerib peamiselt Kaitseliit, sellest tingituna on praktiline õpe militaarse suunitlusega. Praktilistesse tegevustesse kaasati eksperte, kes toetasid topograafia ja meditsiini õpetamist. Oldi arvamusel, et sarnaselt teooria osaga on praktiline õpe liialt militaarne ja vajaks ajakohastamist, eelkõige eluks vajalikele oskustele keskendumist. Õpetajate arvates oli riigikaitselaagri kestus liiga lühike, mistõttu ei olnud võimalik kõiki olulisi teemasid süvitsi käsitleda ja praktilisi oskusi arendada.

Teoreetilise õppe ja praktika seos

Uuringus osalejad olid arvamusel, et praktiline õpe on tähtsam, kui teooria. Leiti, et ühiskonnale ei ole kasu inimesest, kes teorias teavad, mida kriisiolukorras teha, kuid päris situatsioonis ei oska teadmisi rakendada. Õpetajad nõustusid, et praktiline õpe sunnib õpilasi väljuma mugavustsoonist, õpetab toime tulema erinevate kriisiolukordadega ning arendab koostöö- ja juhtimisoskusi.

/.../ praktilisel osal on suurem kaal, kui teoreetilisel plokil. Praktiline õpe toob õpilased mugavustsoonist välja. Seal õpitakse eluks vajalike oskusi ja aitab noortel arendada kostööd läbi tegevuste. (Bravo)

Leiti, et praktikas õpetatavad teemad teooriaga pigem ei ühildu ning teooria kinnistamine on minimaalne. Toodi välja, et on oluline läbi mõelda, milliseid eesmärke praktilises osas saavutada tahetakse.

/.../ teooria kui ka väliharjutus peaks olema minu arust kooskõlas. Kui tuua sisse oskuste arendamist, siis loomulikult on see null, sest ühe teema läbimiseks on aega 2h ja selle ajaga lihtsalt ei jõua (Charlie)

Kokkuvõtteks, uuringus osalejad leidsid, et praktiline õpe on olulisem kui teooria ja peaks olema õpilastele kohustuslik. Paraku leiti, et teooria ja praktika üldjuhul ei ühildu, kuigi peaksid üksteist toetama. Liigselt piiratud ajaline maht ei võimalda õpitu kinnistamist.

Riigikaitseõpetuse arendamine

Järgnevalt kaardistati õppeaine kitsaskohad ja õpetajate ettepanekud riigikaitseõpetuse arendamiseks. Intervjuudes tuli esile, et õppeaine kohustuslikus muutmisega on kasvanud riigikaitseõpetajate töökoormus, kuna selle valdkonna eksperte, kes suudaksid õppeainet edasi anda, on liiga vähe ning õpetajad õpetavad paralleelselt mitmes koolis. Probleemina toodi esile kasvav õpilaste arv, mis takistab personaalset lähenemist ning kannatavad õpilaste teadmised ja oskused. Samuti napib nii rahalisi vahendeid kui ka inimressurssi.

Mahud on suurenenud seoses kohustuslikuks muutumisega ma ei tea kas ühest õpetajast kooli kohta varsti välja venitab, sest enamuse õpetajatest töötavad mitmes koolis ja teevad peale õpetaja töö veel mingisugust teist tööd. (Echo)

Õpetajad juhtisid eraldi tähelepanu ajaolule, et HEV (hariduslike erivajadustega) õpilaste osakaalu suurenemise tõttu ei tulda õpetamisega varsti toime, seetõttu vajaksid nad täiendõpet või kooli tugispetsialistide kaasamist.

Olulise kitsaskohana näevad õpetajad asjaolu, et õppetöö ei ole tsentraalselt organiseeritud ning puudub ühtne standard, mille alusel õpet läbi viia. Seetõttu on õppeaine iga õpetaja nägu. Kogemuste vahetamist peeti äärmiselt oluliseks õppekvaliteedi parandamisel ja toe pakkumisel, eriti alustavatele õpetajatele.

Pean omavahelist suhtlust väga oluliseks. Seminarid on hea koht kus saab erinevusi lahata ja kindlasti seda mis õnnestub. (Delta)

Ülekaalus oli arvamus, et õppeainega tuleks alustada põhikoolis, sest siis võtavad õpilased uusi oskusi ja teadmisi kõige paremini vastu.

Paras aeg oleks umbes neljas klass, ütleme see minimaalse riietumise oskus, ellujäämist, matkatarkuse, eksimistarkuse ja orienteerumine. (Echo)

Riigikaitseõpetajad tõdesid, et väga palju oleks Eesti ühiskonnal õppida Ukrainlaste kogemusest ning vastavad muudatused tuleks õppeaines kiiresti sisse viia.

Ohte nagu küber ja hübriidsõda. Peaksime mõtlema kuidas neid teemasid käsitleda tulevikus, sest kõige rohkem saavad pihta noored ja vanurid. Häid näiteid saab võtta Ukraina sõjast mida meie peaksime õppima ja õpetama. (Delta)

Õpetajad rõhutasid, et tuleb suurendada praktilise õppe võimekust nii õppevahendite kui ka instruktorete osas, et tagada kõigile õpilastele kogemusõpe, mis toetab nende toimetulekut kriisiolukordades.

Olulise märkusena tõid õpetajad välja, et praktiline õpe ei peaks toimuma ainult metsas. Tänapäeva sõjad näitavad, et suurimad lahingud toimuvad tiheasustatud aladel, mille käigus on kõige enam kannatanuid ja hukkunuid. Veelgi enam, peale on kasvamas põlvkond, kellel puudub side loodusega ning puudu jääb elementaarsetest käelistest oskustest.

Praktikas võiks olla ka õpe mis aitaks linnakeskkonnas hakkama saada erinevates kriisiolukordades, sellele minu teada pole üldse mõeldud. (Echo)

Õpetajad leidsid, et ainekava tuleb uuesti üle vaadata ja teha põhjalik analüüs ning leida konsensus, mida nii teoorias kui ka praktikas õpetama peaks, et see noort päriselt kriisiolukorras aitaks.

Kokkuvõtteks, õpetajad leidsid, et ainekava vajab põhjalikku ülevaatamist ja teooria ning praktika omavahelise seose tugevdamist. Rõhutati ühtse standardi puudumist, koolitajate ja ressursside vähesust ning vajadust laiendada praktilisi tegevusi linnakeskkonnas, mitte ainult metsas ellujäämist. Õpetajad soovitasid alustada riigikaitseõpetusega põhikoolis, et luua alus edaspidi teemadega süvitsi tegelemiseks. Puudust tunti tsentraalselt organiseeritud toest ja kogemuste vahetamisest, eriti toimetulekul HEV-õpilastega.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused, kuidas kohustuslikuks muudetud riigikaitseõpetus koolides toetab õpilasi laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel ning milline on praktilise õppe tähtsus nende eesmärkide täitmisel. Järgnevalt arutletakse uurimisküsimustest lähtuvalt bakalaureusetöö peamiste tulemuste üle.

Esimene uurimisküsimus „Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?“ käsitles riigikaitseõpetuse seoseid laiapindse riigikaitse eesmärkidega. Uuringust selgus, et õpetajad mõistsid selgelt laiapindse riigikaitse eesmarke ühiskonnas ja nägid riigikaitseõpetuse peamise eesmärgina õpilaste teadlikkuste tõstmist elanikkonnakaitsest ja kriisidele reageerimisest. Õpetajate arusaam ühtib riiklike seisukohtadega laiapindsest riigikaitsest eelkõige elanikkonna

kaasamisel riigikaitseesse mittesõjalistes valdkondades (Miil, 2022). Uuringus osalenud õpetajad tajusid enda olulist rolli ühiskonnas noorte arusaamade kujundajana. Seejuures on riigikaitseõpetuse eesmärgiks ühiskonnas kaitsetahete suurendamine (Kaitseministeerium, 2021), mida peetakse oluliseks ka Euroopa koolides (Urych & Matysiak, 2022). Varasemates uuringutes on toodud välja, et noorte panustamine riigikaitseesse ja teadlikkus on kesised (Kreija-Gaikste & Katane, 2020). Seega, tuleks riigikaitseõpetuses koolides senisest suuremat tähelepanu pöörata laiapindsele riigikaitsele.

Sõda Ukrainas on muutnud maailma julgeolekuolukorda ning on ilmnunud vajadus riigikaitseõpetuse ajakohastamise ja pädevuste arendamise järele (Kreija-Gaikste & Katane, 2021; Soboń & Urych, 2021). Siinsed tulemused näitasid, et riigikaitseõpetuse uues ainekavas olulisi muudatusi tehtud ei ole. Samuti on leitud, et õppeaine ja õpiku sisu on liigselt militaarse suunitlusega. Uuringu tulemused näitavad, et riigikaitseõpetuse teoreetilise ja praktilise õppe põhiohk on militaarsetel oskustel ning endiselt keskendutakse liiga palju ajateenistuseks ettevalmistamisele, mis mõjutab põhieesmärgist kõrvale kaldumist. Ometi oli ainekava uuendamise peamine eesmärk laiapindne riigikaitse (Kahur, 2024).

Õpetajad pidasid uut õpikut sisukaks, kuid liiga mahukaks ja kalliks, mistõttu paljud koolid seda soetanud ei ole ning õpetajad lähtuvad õpetamisel isiklikest kogemustest. Uuringust ilmnes, et ühtse standardi ja juhiste puudumine ning õpetaja autonoomsus tingivad olukorra, kus õpitulemuste saavutamine ja õpilase individuaalne areng võib olla kooliti väga kõikuv. Õpetajad tõid esile vajaduse tsentraalse juhtimise järele ning pidasid oluliseks ühisürituste, koolituste, õpitubade jne korraldamist. Need tulemused on kooskõlas varasemate uuringutega (Laanemets, 2023; Lass, 2023), kus on rõhutatud, et kvaliteetse riigikaitseõpetuse eelduseks on õpetajate professionaalse arengu järjepidev toetamine ja koolitamine, mis aitab kaasa õppe kvaliteedi ühtlustamisele, õppematerjalide arendamisele ning koostöö tugevdamisele. Seega, peaks riigikaitseõpetuse sisu regulaarselt analüüsima ning uuendama ning õppeaine arendamisse kaasama professionaalseid valdkondade eksperte, riigikaitseõpetajaid ja tugispetsialiste. Senisest enam tähelepanu vajavad elanikkonnakaitse teemad.

Teise uurimisküsimuse „Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?“ raames analüüsiti praktilise õppe tähtsust riigikaitseõpetuses. Tulemused kinnitavad, et õpetajad peavad praktiliste oskuste arendamist teooriast olulisemaks. Need tulemused on kooskõlas Lass (2023) uuringuga, kus õpetajad peavad oluliseks õpilaste praktiliste oskuste arendamist eelkõige kriisi olukorras toimimisel. Sarnastele järeldustele on jõutud uuringutes

(Kreija-Gaikste & Katane, 2021; Urych & Matysiak, 2022), kus on rõhutatud praktilise õppe tähtsust riigikaitseõpetuses õpitu kinnistamisel.

Uuringus osalejad olid rahul, et Eestis on saavutatud poliitiline konsensus ja riigikaitseõpetuse teoreetiline kursus on muudetud kohustuslikuks. Samas toodi olulise kitsaskohana esile asjaolu, et praktilise õppe osakaal on vähene ning õppeaine piiratud maht ei võimalda selleks täiendavat aega leida. Teooriale keskendumine loob olukorra, kus õpilastel on olemas teadmised, kuid kriisi korral neid rakendada ei osata.

Turbulentne julgeolekuolukord, mille on põhjustanud Venemaa invasioon Ukrainasse, on viimaseks äratuskellaks üle vaadata praktilised õppetegevused laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel. Kui praktilisi tegevusi kohustuslikus korras ei õpetata, siis on oht, et õpilased tulevad ühiskonda teoreetiliste teadmistega ning kriisi olukorras on abivajajaid rohkem. Uuringus osalejad tõid näiteid oskustest, mis õpilastel puuduvad, ent mille omandamine neid kriisi korral aitaks (ellujäämisoskused, varjumine jt). Uuringu põhjal võib järeldada, et on vajadus muuta õpetamise praktikat ja õppekeskkonda mitmekesisemaks. Ukraina sündmustest ilmneb, et valdav osa sõjategevusest toimub tiheasustatud piirkondades, mis toob esile vajaduse viia osa õppetööst asustatud aladele. Täiendavat praktilist väärtust pakuks noortele linnades orienteerumine, elutähtsate teenuste ja organisatsioonide asukohtade teadmine ning varjumiskohtade näitamine. Kahjuks on praktika läbiviimine riigile kulukas, mis on peamiseks takistuseks selle kohustuslikuks muutmisel (Kahur, 2024).

Olulise järeldusena selgus, et riigikaitseõpetusega võiks alustada põhikoolis, mis tagaks õppe järjepidevuse. Noored võtavad uusi huvitavaid teemasid paremini vastu ning keskkoolis saaks oluliste temadega süvitsi tegeleda. Sarnastele järeldustele on jõutud Poolas, kus riigikaitseõpetus on osa ka alg- ja keskkooli formaalharidusest (Soboń & Urych, 2021).

Tulemustest järeldus, et riigikaitseõpetuse kohustuslikuks muutmisega on kasvanud õpetajate koormus ning kannatab õppe kvaliteet. Uuringust selgus, et lisaks üldisele töökoormuse kasvule on koolides suurenenud HEV õpilaste arv, mis tingib vajaduse tugispetsialistide ja kaasava hariduse koolituste järele, mis aitaks õpetajate teadlikkust tõsta. Seega, vajavad riigikaitseõpetajad täiendavat ressursi ja tuge nii isikkoosseisu suurendamisel kui ka oskuste arendamisel.

Kokkuvõtteks, laiapindne riigikaitse on haridusmaastikul väga oluline teema, millega tuleks alustada juba varases eas, et mõista enda kui kodaniku rolli ühiskonnas. Selleks, et tagada efektiivne õpe, tuleks igakülgset toetada riigikaitseõpetuse õpetajaid ja võtta arvesse nende soovitusi õppeaine paremaks muutmiseks. Rahalised vahendid ei tohiks olla takistuseks praktiliste oskuste arendamisel ja teoreetilise teadmiste kinnistamisel. Ukraina sõjas on

piisavalt õpituvastusi, mida riigikaitseõpetuse raames oleks oluline noortele õpetada, eesmärgiga tõsta nende võimekust kriisidega toimetulekul.

Uurimistöö piirangud, selle praktiline väärtus ja edasised uurimisvõimalused

Uurimistöö üheks puuduseks on välismaiste allikate nappus, mis puudutab laiapindse riigikaitse käsitlust Euroopas, riiklike õigusakte, õppekavasid ja ainekavasid, mis on valdavalt kohalikus keeles või ei ole avalikustatud.

Piiranguks oleks võinud kujuneda ka autori kaitseväeline taust, mis tegelikkuses osutus boonuseks, võimaldades vahetut ja usalduslikku suhtlust intervjueeritavatega ning suurendas andmete usaldusväärsust.

Uurimistöö praktiline väärtus seisneb selles, et riigikaitseõpetuse õpetajad, kes igapäevaselt tegutsevad antud erialal, töid esile konkreetsed probleemkohad, soovitud ja ettepanekud õppeaine arendamiseks ja riigikaitseõpetuse kvaliteedi parandamiseks. Seega, on käesolev bakalaureusetöö sisendiks ainekava muudatuste elluviimiseks ja kaalukeeleks praktilise õppe kohustuslikuks muutmiseks.

Edasised uuringud võiks käsitleda õpilaste arvamust, motivatsiooni ja valmidust laiapindses riigikaitstes osalemiseks. Õpetajate arvamustes on õpilaste teadlikkus laiapindsest riigikaitsest ja nende rollist ühiskonnas madal. Paraku, ei ole uuritud õpilaste teadlikkust, hoiakuid ja praktilise õppe mõju pärast riigikaitse kohustuslikuks muutmist.

Tänuõnad

Täna juhendajat kaasprofessor Mari Karmi põhjaliku juhendamise, abi ja toetuse eest. Täna intervjueeritavaid, kes osalesid uurimistöös ja eelretsensenti professor Kairi Kasearu sisuka tagasiside eest. Lisaks täna lähedasi ning koolipere mõistva suhtumise ja toetuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Denis Pavlov

/allkirjastatud digitaalselt/

22.05.2025.

Kasutatud kirjandus

Granström, M. (2024). Ka õppima peab õppima? *Õpetajate Leht*.

<https://opleht.ee/2024/10/1ka-oppima-peab-oppima/>

Gross, M., Herem, M., Ivask, P., Klaoes, M., Kuimet, P., Lehtmets, A., Lill, H., Mure, L., Nõmm, T., Otsla, J., Piirsoo, M., Pärnamäe, I., Raska, L., Rütman, T., Sprivil, A., Tross, J., Veldre, E., Vsevirov, J., Ühtegi, R. (2019). Kaas, K. (Toim). *Riigikaitse. Õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele*. Kaitseministeerium. Avita kirjastus.

<https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/riigikaitseopik.pdf>

Gümnaasiumi riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 14.01.2011*, 2.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021>

Hendrikson, R. (2020). Ühtse mõistmise ja terminikasutuse võimalikkusest laiapindses riigikaitstes. *Sõjateadlane*, 15, lk 35.

<https://www.kvak.ee/sojateadlane15/https://doi.org/10.37680/qalamuna.v14i1.4095>

Juurvee, I. (2020). Ühtsest riigikaitsest totaalkaitse kaudu riigikaitse laia käsituseni: Eesti riigikaitse määratlemisest Kõrgema tasandi strategiadokumentides. *Sõjateadlane*, 15, lk 11-30. <https://www.kvak.ee/sojateadlane15/>

Kahur, H. (isiklik suhtlus, 13. märts 2024) Kaitseressursside Ameti juhtivkonsultant Kaitseministeerium (s.a.). *Eesti riigikaitse areng*. <https://riigikaitseareng.ee/riigikaitsejad/>

Kaitseministeerium (2010). *Riigikaitse strateegia*.

https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitse_strateegia_2010.pdf

Kaitseministeerium (2013a). „*Riigikaitse arengukava 2013 – 2022 mittesõjalised osad*“ avalik kokkuvõte. <https://www.kaitseministeerium.ee/riigikaitse2022/laiapohjaline-riigikaitse/index.html>

Kaitseministeerium (2013b). *Riigikaitseõpetuse tegevusprogramm aastateks 2014–2018* „*Riigikaitseõpetus pluss*“.

https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitseopetuse_tegevusprogramm.pdf

Kaitseministeerium (2014). Kaitseministeeriumi kaudu riigikaitseõpetajatele makstava stipendiumi taotlemise ja eraldamise kord.

https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/laiapohjaline/riigikaitse_opetajate_stipendiumi_korra_tervitekst_2019.pdf

Kaitseministeerium (2021). *Laiapindne riigikaitse*.

<https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/laiapindne-riigikaitse>

Kaitseministeerium (2022). *Eesti riigikaitse sõjaline areng 2031*.

<https://kaitseministeerium.ee/et/riigikaitse2031>

Kaitseressursside Amet (2023-a). Riigikaitseõpetuse ainekavast.

<https://kra.ee/riigikaitseopetus/riigikaitseopetuse-ainekavast/>

Kaitseressursside Amet (2023-b). *Kursus „Riigikaitseõpetus“ Tallinna Ülikoolis*.

<https://kra.ee/riigikaitseopetus/kursus-riigikaitseopetus-tallinna-ulikoolis/>

Kaitseressursside Amet (2024). *Riigikaitseõpetuse õppematerjalid*.

<https://kra.ee/riigikaitseopetus/riigikaitseopetuse-oppematerjalid/>

Kikas, K. (2023). *Sügisest kohustuslik riigikaitseõpe tuleb uue ainenä 40 kooli*. ERR.

<https://www.err.ee/1608994106/sugisest-kohustuslik-riigikaitseope-tuleb-uu-ainena-40-kooli>

Kreija-Gaikste, S., & Katane, I. (2020). Theoretical and legal basis of young people's military career in the field of national defence. *Research for Rural Development*, 35, 288-295.

<https://doi.org/10.22616/rrd.26.2020.042>

Kreija-Gaikste, S., & Katane, I. (2021). Multidimensional and multifunctional context of national defense training in Latvian schools. *Research for Rural Development*, 36, 337-343. <https://doi.org/10.22616/rrd.27.2021.048>

Krull, E., & Mikser, R. (2014). Kuidas näeb õpetaja end õppekava kasutaja ja arendajana?

Õpetajate Leht. <https://opleht.ee/2014/05/kuidas-naeb-opetaja-end-oppekava-kasutaja-ja-arendajana/>

Laanemets, L. (2023). *Riigikaitseõpetajate hinnangud oma õpetamispraktikatele lähtuvalt nüüdisaegse õpikäsituse raamistikust*. [Magistritöö, Tartu Ülikool].

<https://dspace.ut.ee/items/be7536c0-d11b-4f68-b711-d678e5a7df22>

Lass, H. (2023). *Riigikaitseõpetuse roll riigikaitstes: riigikaitseõpetajate vaade*.

[Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]

<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/0c809f4a-2658-40be-bc73-6ddade8fa5a5/content>

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*.

<https://samm.ut.ee/intervjuu/>

Lill, H. (2015). *Pilk riigikaitseõpetuse õpetamise ajalukku*. *Õpetajate Leht*.

<https://opleht.ee/2015/10/pilk-riigikaitseopetuse-opetamise-ajalukku/>

- Mayring, P., & Fenzl, T. (2022.). QCAMap: Open access web application for systematic text analysis. Verein zur Förderung qualitativer Forschung – Association for Supporting Qualitative Research (ASQ). <https://www.qcamap.org/ui/en/home>
- Miil, T. (2022). Hübriidsõda, NATO artikkel 3 ja Eesti laiapindne riigikaitse. *Kaitse Kodu!*, 3. https://issuu.com/kaitse_kodu/docs/kaitse_kodu_03_2022_veeb/s/15126885
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian speech recognition and transcription editing service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), 409–421. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Palm, R. (2020). *Eelnevalt riigikaitseõpetuse läbimise mõju ajateenijate teenistusmotivatsioonile 2017.-2018. kompleksuuringu põhjal*. [Lõputöö, Kaitseväe Akadeemia].
- Riigikaitseeadus. (2015). *Riigi Teataja I 2015, 1*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122015001>
- Riigikantselei (2017). *Riigikaitse arengukava 2017–2026. Arengukava avalik osa*. https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf
- Riigikogu Toimetised (2022). *Olgem valmis!* <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2022/06/RITO45-koond.pdf>
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. <https://samm.ut.ee/valimid/>
- Soboń, A., & Urych, I. (2021). The System of Defence Education System for Polish Youth After 1989 and Its Transformations. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 11, 1, 159-168. <https://doi.org/10.47459/jssi.2021.11.12>
- Tinn, M. (2019). *Kvalitatiivsed meetodid uurimistöös*. <https://etag.ee/tegevused/konkursid/opilaste-teadustoode-konkurss/juhendajate-koolitus/varasemad-ettekanded/kvalitatiivsed-meetodid-uurimistoos/>
- Urych, I., & Matysiak, G. (2022). Preparing youth for defence: Socialisation, education, and training of young people in Europe for national security. *Security and Defence Quarterly*, 38(2) 1-15. <https://doi.org/10.35467%2Fsdq%2F149891>
- Vabariigi Valitsuse määruste muutmine riiklike õppekavade ajakohastamise tõttu (2023). *Riigi Teataja I 08.03.2023, 1*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023001>
- Viirpalu, P. (2024). Kellele kuulub õppekava? *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2024/12/kellele-kuulub-oppekava/>

Lisad

Lisa 1. Väljavõte uurija päevikust

17.01.2025 Intervjuu kava	Valmis sai intervjuu kava, mis sai juhendaja poolt heakskiidu. Esimese uurimisküsimusele küsimusi otsides (teoreetiline osa) lugesin uuesti läbi ainekava, tutvusin õppevara ja õpikuga, mida teoreetilises õppes õpetatakse. Teise uurimisküsimus ehk praktiline pool, mis on õpilastele vabatahtlik ja mõistmaks, mida selles õpetatakse lugesin läbi välilaagri korraldamise korra (Kaitseministri kk 2023) ja gümnaasiumi riikliku õppekava (VV 2023 määrus nr. 18). Kõige väljakutsuvam osa oli mitu põhiküsimust mõlema uurimisküsimusele teha. Intervjuu kavale tegin sissejuhatuse osa, see koosnes neljast küsimusest, mis annab ülevaate õpetajate taustast. Esimesele uurimisküsimusele koostas 13 põhiküsimust ja teisele uurimisküsimusele kaheksast põhiküsimust. Kokkuvõttev osa koosnes neljast küsimusest ja need olid suunatud ettepanekutele ja soovitudele. Ise olin pigem skeptiline selles osas, kas küsimusi on liiga vähe või palju. Juhendaja positiivne tagasiside intervjuu kava osas, võimaldas alustada järgneva protsessiga.
19.01.2025 Valim	Esmalt otsisin välja mitmes koolis Tartumaal riigikaitseõpetust õpetatakse. Kokku on Tartumaal 16 kooli, kus õpetatakse riigikaitseõpetust (munitsipaal-, riigi-, erakooli ja üks kutsekool). Kontaktide leidmiseks pöördusin Kaitseliidu maakaitseringkonna staabi poole. Õpetajatega kontakteerusin isiklikult ja õpetajad andsid nõusoleku intervjuus osalemiseks. Väljakutse oli kuidas planeerida ajakava nii, et kõikidele asjaosalistele sobiks. Kahjuks viimasel päeval kaks õpetajat kümnest loobusid intervjuu andmisest, samas allesjäänud õpetajad on 80% valimist, mis tundub päris hea.
26.01.2025 Proovi intervjuu	Kaasasin riigikaitseõpetuse eksperdi. Proovi intervjuus kogelemist ei olnud ja tundsin ennast kindlalt. Enda jaoks sain kinnituse, et intervjuu küsimused on asjakohased ning muudatusi pole vaja teha. Proovi intervjuu kestis 41 minutit, mis andis mulle ülevaate eesoleva 8 intervjuu ajakulu osas. Tegin esmase planeeringu 1 tund ühe intervjuu kohta.
23.02.2025 Viimane intervjuu	Intervjuud tehtud ja kõik sujus nii nagu planeeritud (kokkulepitud ajad, tehnilised vahendid). Õpetajad olid väga avatud ja sain väga palju konstruktiivset tagasisidet oma teema valikul. Nüüd tuleb leida hea programm millega intervjuu failid transkribeeritud saaks.
27.02.2025 Transkribeerimine	Transkribeerimine osutus lihtsamaks, kui esmalt arvata oskasin. Kasutasin tekstiks.ee keskkonda. Järel tööd oli vaja samuti mitmeid tunde teha. Kuulasin kõik intervjuud uuesti üle ja jälgisin teksti mille programm oli koostanud. Tunnen, et selline lähenemine aitab kohe leida märksõnu mida kodeerimisel kasutada. Musta materjali tuli üle ootuste palju, kokku 38 lehekülge.

Lisa 2. Intervjuu kava

Sissejuhatus/Taustaküsimused

1. Kui kaua Te olete riigikaitseõpetajana töötanud?
2. On Teil on varasem töökogemus riigikaitse sektoris?
3. Milline on Teie haridustase?
4. Mitmes koolis Te õpetate riigikaitseõpetust?

Uurimisküsimus 1.

Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?

Põhiküsimused:

1. Mida tähendab Teie jaoks laiapindne riigikaitse (kirjeldage ja tooge näiteid)?
2. Kuidas uuendatud riigikaitseõpetuse ainekava toetab laiapindse riigikaitse eesmärke?
3. Kuidas uus riigikaitseõpetuse õpik (2024) toetab õppetööd laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?
4. Mida on uues riigikaitseõpetuse ainekavas muudetud peale Venemaa täiemahulist sõjalist agressiooni Ukrainas (24. veebruar 2022)?
5. Missuguseid ühiskonnale vajalikke eesmärke peab Teie arvates täitma laiapindne riigikaitseõpetus?
6. Milliseid organisatsioone, koostööpartnereid Teie kaasate õppetöö läbiviimisel?
7. Kuidas viite läbi riigikaitseõpetuse tunde - õpiku järgi/ tuginete isiklikule kogemusele?
8. Milliseid teemasid õpetate süvitsi ja milliseid teemasid ülevaatlilikult? Palun kirjeldage.
9. Mida võiks riigikaitseõpetuse teoreetilistest tundidest välja jätta? Tooge näiteid, miks.
10. Kuidas hindate kohustusliku õppeaine mahtu („Riigikaitse“, 35 tundi) õppetöö läbiviimiseks?
11. Mida Teie muudaksite riigikaitseõpetuse ainekavas? Palun tooge näited ja põhjendage.
12. Milline on Teie arvamus, millal tuleks alustada riigikaitseõpetuse õpetamisega?
13. Millele on asetatud põhirõhk riigikaitseõpetuses? (Sõjaline või laiapindne käsitlus).

Uurimisküsimus 2.

Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?

Põhiküsimused:

1. Kuidas „Praktiline õpe välilaagris“ (35 tundi) kinnistab teoorias õpitut?
2. Milliseid teisi organisatsioone ja koostööpartnereid kaasate õppetöösse?
3. Milline on praktilise õppe maht võrreldes teoreetilise õppe mahuga riigikaitseõpetuses?
4. Millele on Teie arvates keskendunud praktilised oskused välilaagris? (Militaarsetele oskustele või kriisijuhtumite praktiseerimisele).
5. Milliseid teemasid õpetate välilaagris süvitsi ja milliseid teemasid ülevaatlilikult?
6. Mida Teie muudaksite praktilistes tegevustes välilaagris? Palun tooge näited ja põhjendage oma arvamust.
7. Millised teemad võiks riigikaitseõpetuse praktilistest tundidest välja jätta? Põhjendage.
8. Palun tooge näiteid, mis toimib hästi ja mis vajab arendamist praktilises õppes?

Lõpetuseks/kokkuvõtteks

1. Milliseid soovitusi Te jagasite tulevastele riigikaitseõpetuse õpetajatele?
2. Kui oluline on Teie jaoks kogemuste vahetamine teiste riigikaitseõpetajatega?
3. Kuidas oleks võimalik riigikaitseõpetust edasi arendada laiapindese riigikaitse eesmärkide saavutamisel? Tooge näiteid.
4. Millist tuge ja teadmisi vajate riigikaitseõpetajana enesetäiendamiseks?

Lisa 4. Koodipuu

Uurimisküsimused	Kategooria	Koodid
Kuidas Tartumaa riigikaitseõpetajate arvates toetab riigikaitseõpetus laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamist?	Laiapindse riigikaitse olulisus	Õpetajate arusaamine laiapindsest riigikaitsest Riigikaitse õpetuse eesmärk ühiskonnas
	Muudatused riigikaitseõpetuses	Ainekava Riigikaitseõpetuse õpik Õppemaht
	Õppetöö korraldus	Ekspertide kaasamine Õppetöö läbiviimine Põhirõhk õppetöös
„Millisena kirjeldavad Tartumaa riigikaitseõpetajad riigikaitseõpetuse praktilise osa tähtsust laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel?“	Õppetöö läbiviimine praktikas	Õppetegevused Ekspertide kaasamine Põhirõhk õppetöös
	Teoreetilise õppe ja praktika seos	Kinnistamine Praktika olulisus
	Riigikaitseõpetuse arendamine	Kaardistatud puudused Õpetajate ettepanekud

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Denis Pavlov,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Tartumaa riigikaitseõpetajate arvamused riigikaitseõpetusest laiapindse riigikaitse eesmärkide saavutamisel“, mille juhendaja on kõrgkoolipedagoogika kaasprofessor Mari Karm, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Denis Pavlov

/allkirjastatud digitaalselt/

22.05.2025